

NAZARIY VA AMALIY KO'NIKMALARDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANASINING O'RNI

Farg'ona ICHSHUI kasb-hunar maktabi

Maxsus fan o'qituvchisi

Homidova Shaxnoza Toxirovna

Annotasiya: *Nazariy va amaliy ko'nikmalarda ustoz-shogird an'anasining o'rni haqida ma'lumotlar berilgan.*

Klait so'zlar: *Ta'lim tizimi, ustoz-shogird, innovatsiya, sufizm, falsafa, pedagogika, psixologiya.*

Insoniyat tarixida daxolar, malakali ustozlar aloxida o'ringa ega. Ular nafaqat o'zlari mansub bo'lgan millatga yoki davlatga balki butun insoniyatga tegishlidir. Chunki ular qoldirgan merosdan butun insoniyat foydalanib kelmoqda. Shu borada yana bir narsani aloxida ta'kidlash lozimki ular o'z davrining maxsulidir. Shu bilan birga ularning shu darajaga erishishida ustozlarining xissasi xam juda kattadir. Zero antik davr faylasuflaridan tortib to yangi zamonning donishmandlarigacha xammasi ustoz-shogirdlik an'anasining natijasidir desak xato bo'lmaydi bizningcha. Masalan, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Abu-Rayxon Beruniy va shu kabi donishmand, shoir, yozuvchi, faylasuflarni dunyo miqyosida juda qo'lyozmalarini amalda qo'llab kelishadi. Xar bir ishni mutaxassis tez, sifatli bajarishda ustoz-shogirdsiz bajarib bo'lmaydi. Hozirgi zamonaviy ta'limda xam amaliy ko'nikmalarni natijasini ustoz-shogird an'anasida ko'rib bormoqdamiz. Insoniyatga ma'lum tarixning eng qadimgi donishmandlaridan bo'lmish filosof Fales o'z shogirdlari Anaksimenes, Anaksimandrlarning fan tarixida nomlari abadiy qolishini ta'minlagan bo'lsa, Suqrot esa Aflotun va Arastular buyukligini ta'minlab berdi, o'z navbatida Sharqda xam bu an'ana davom etib kelgan bizning Markaziy Osiyo daxolarimiz xam qadimgi yunon olimlaridan ma'naviy ozuqa olishlari bilan bir qatorda, o'zaro bir-birlariga xam bevosita ustoz shogirdlik qilgani tarixdan bizga ma'lumdir. Beruniy bilan Ibn Sino, Shams Tabrizi bilan Rumiy, Abduraxmon Jomiy bilan Alisher Navoiy va xokazolarni keltirish mumkindir. Yangi zamon G'arb olimlari xam bu an'adan mustasno emas albatta. Masalan olmon mumtoz faylasuflari yorquin vakillaridan biri bo'lmish Immanuel Kant esa fransuz ma'rifatpari Jan Jak Russo va ingliz faylasufi va psixologi Devid Yum asarlaridan juda ta'sirlanganligini aloxida ta'kidlab o'tgan. O'z navbatida uning o'zi xam bir qator jaxonga mashxur shogirdlarni tayyorlagani hozirda bizga ma'lumdir. Va yoki boshqacha qilib aytganda "Ilk Uyg'onish davrida yetishib chiqqan Muso al-Xorazmiy, Axmad al-Fargoniy, Imom al-Buxoriy, Abu Iso Muxammad at-Termiziy, Kaffol ash-Shoshiy, Abu Mansur al-Moturidiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Yusuf Xos Xojib, Maxmud Qoshgariy, Maxmud az-Zamaxshariy, Burxonuddin al-Marg'inoniy, Axmad Yassaviy, Najmiddin Kubro kabi allomalar, so'nggi Uyg'onish davrida yashab ijod etgan Amir Temur, Baxovuddin Naqshband, Mirzo Ulug'bek, Qozizoda Rumiy, Alisher Navoiy, Xusayn Voiz Qoshifiy,

Sharafiddin Ali Yazdiy, Zaxiridin Muxammad Bobur kabi buyuk tarixiy siymolar qoldirgan bebaxo madaniy meroslar, ilmiy, badiiy asarlar nafaqat o'zi mansub millatning, balki butun insoniyatning ma'naviy boyligi sifatida kadrlidir. Ularni o'rganish, turli nuqtai nazarlardan kelib chiqqan xolda ularni ilmiy tadqiq qilish, mazmun-moxiyatini targ'ib va tashviq qilish butun bashariyat uchun katta ilmiy yangilanishlarga yo'l ochadi".

Raqamli texnologiyalari davrida ta'lim jaroyoni jadallik bilan rivojlanib borayotgan bir paytda bugungi kunda asosiy mazmun beruvchi yana bir tizim "Ustoz-shogird" tizimidir.

Ta'lim tizimida bo'lg'usi mutaxassis o'qituvchilarga tarbiyaviy ta'sir qiluvchi ustoz-shogird an'analari tajribasi amaliy tasdiqlangan omil sifatida ifodalanadi. Tez sur'atda ilmiy-texnik rivojlanish jarayonini amalga oshirilib borishi natijasida ta'lim jarayonining qirralari mukammallashib borayotganligi, ularning tizimiga yangi pedagogik texnologiyalarni, innovatsion uslublarni keng doirada kirib kelishi kabi hollar bo'lg'usi mutaxassislarni kasbiy taalluqliligi masalalarni aniqlash, ularga o'z vaqtida yordam berish kabi masalalarga e'tibor qaratish, ustoz-shogirdlik an'alaridan o'rinli foydalanish zarurligini keltirib chiqarmoqda. Uning asosida har tomonlama rivojlangan barkamol avlodni tarbiyalab yetkazish masalalari o'z ifodasini topdi.

Bugungi kunda yosh mutaxassislarni har tomonlama shakllantirishga e'tibor har qachongacha nisbatan tezlashtirish ehtiyoji zamon talabiga aylandi, ularni kasbiy faoliyatini oshirishga qaratildi. Tarixiy sharoitlarining o'zgarishi borasida to'plangan tajribalarni yoshlar ongiga yetkazish shakllari ham o'zgarib bormoqda. Mustaqillik sharofati tufayli ustoz-shogird an'alarini yana-da rivojlantirishning asosiy vazifalardan biri mustaqil O'zbekistonni rivojlantirishga asos bo'ladigan yangi ta'lim tizimining tashkil etilishidir.

Bugungi kunda ham ustoz-shogirdlik an'analari ko'plab mehnat jamoalarida, shu jumladan, davlat idoralarida qo'llanib keladi. Biroq, hozirgi vaqtda kadrlar siyosatida olib borilayotgan islohotlar ustozlikni rasmiy va professional tartibda amalga oshirishni talab qiladi.

Shogird ustoz rahbarligida bilim yoki hunar o'rganayotgan muddatda uning har bir harakati va ish uslubini, hatto nimani qayerga qo'yish, qaysi tomoniga ko'proq e'tibor berish holatlarini ham sinchiklab kuzatishi talab qilinadi. Odatda ustoz ba'zan hunarning har bir ikir-chikirini ham aytavermaydi, balki amalda ko'rsatadi. Ehtimol, bu bilan ustoz shogirdining hushyorligini, sinchkovligi va qiziqishini sinab ko'rmoqchidir? Shu sinovdan muvaffaqiyatli o'tgan shogirdning oshig'i, shubhasiz, olchi bo'ladi.

Boshqa kasblarni mutlaqo kamsitmagan holda aytish joizki, hunarlar orasida eng qiyini ilm o'rganishdir. Bu borada ustoz tanlashning ham ahamiyati katta. Avvalo, ustoz bilan shogird bir-biriga munosib bo'lishi, bir-birini tushunishi lozim. Bunda ko'proq mas'uliyat shogird zimmasiga tushadi. Negaki, shogird ustozini avaylashi, uning hurmatini joyiga qo'yishi, ba'zi injiqliklariga chidashi, igna bilan quduq qazishdek zahmadli ishga bardosh berishi shart.

Ustozlik – bu yoshlarni har tomonlama tarbiyalashdagi bir yo'nalishi hisoblanadi. Lekin, bu an'ana oila, maktab kabi turli mazmundagi yoshlar tarbiyasi bilan shug'ullanuvchi

ijtimoiy institutlarning ta'lim-tarbiyaviy ta'sirlarni davomchisi sifatida ifodalanadi. Shuning uchun ham ustoz-shogirdlik faoliyatlarida oila, maktab kabi jamoalar faoliyatlari bilan hamkorlik amalga oshirilib, bir-birlarining ta'sir qilish kuchlari mustahkamlanib boradi. Ijtimoiy hayot tajribasining tasdiqlashicha insoniyatning bo'lg'usi ijtimoiy-siyosiy faolligi, ta'lim-tarbiyani avloddan-avlodga yetkazish asosida amalga oshirilishini tasdiqlaydi. Bunday yuqori darajadagi tasdiqlanishlar ustozlik faoliyatini ham yuqori darajada baholash zarurligini ifodalaydi. Ustozlarning faoliyati shogirdlarda vaqt ko'rsatkichlarni umum davlat miqyosida amalga oshirishga o'rnatishdan iborat. Bu jarayonda esa vaqtni qanday taqsimlash masalasini hal qilishda ustoz ko'rsatmalari asosiy o'ringa ega. Har qanday vaqtni taqsimlashda maqsad, vazifa, vositalardan qanday foydalanish zarurligini o'rgatib shogirdlarni bo'sh vaqtlarini sermazmun yo'nalishda bilim, ko'nikma, malakalar egallashga jalb qila bilish ustoz siymosini yana-da obro'-e'tiborli shaxsga aylantiradi. Shuni ham ta'kidlab o'tish zarurki, ustoz-shogirdlik an'anasining faqat moddiy-iqtisodiy tomoniga e'tibor qilinadigan bo'lsa bu faoliyat asosi hech qanday ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lmaydi.

Ulug' mutafakkirlarining fikrlariga ko'ra bo'lg'usi mutaxassisni har tomonlama shakllantirish uchun uni o'zini ham har tomonlama bilish zarur degan talablar "Ustoz shogird" an'analari asosida amalga oshiriladi.

Xulosa o'rnida, shogird malakali kadr bo'lib shakllanar ekan, raqobat usullarining har xil turli shakllarini o'zlashtirishi lozim. Natija esa ta'lim jarayoni samaradorlikni ta'minlab beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Khodjamkulov, U., Makhmudov, K., & Shofkorov, A. (2020). The Issue of Spiritual and Patriotic Education of Young Generation in the Scientific, Political and Literary Heritage of Central Asian Thinkers. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(05), 6696..

2. Хайтметов, Р. (2020). Иммануил Кант фалсафасида олам ва одам муаммоси. *Хоразм Маъмуни Академияси ахборотномаси*, 5, 71-74.

3. <https://cyberleninka.ru/article/n/talimda-ustoz-shogirdlik-ananasi-da-olar-timsolida>

4. <https://xs.uz/uz/post/ustoz-va-shogird-ananasi>

5. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. *Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers*, 15(3), 49-57.

6. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. *Universum: технические науки*, (8-1 (77)), 27-29.

7. Tursunov, N. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIM TIZIMIDA KO'ZI OJIZ O'QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O'QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
8. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.
9. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). NEYRON TARMOQLARNING TASNIFI. Scientific Impulse, 1(3), 757-763.
10. Hamidullo o'g'li, Tursunov Hojiakbar, and Boymuratov Erkin Kamolovich. "IMKONIYATI CHEKLANGAN O 'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI." Scientific Impulse 1.7 (2023): 648-653.
11. Ramazanovich, M. N., & Kabilovich, B. O. (2021). Constitutional and Legal Framework for Providing International Peace. Middle European Scientific Bulletin, 18, 218-220.
12. Расулов, Х. (2021). Ҳуқуқий маданият: муаммонинг ижтимоий-сиёсий омиллари. Общество и инновации, 2(10/S), 335-342.
13. Ramazanovich, M. N., & Abdunazarovich, P. B. (2021). Protection of Family and Youth in the Constitution of the Republic of Uzbekistan. Middle European Scientific Bulletin, 18, 221-223.
14. Расулов, Х. М. (2021). ВЫБОРНЫЙ ЯВЛЕНИЕ И ПРОБЛЕМА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЭЛЕКТРОКУЛЬТУРЫ НАСЕЛЕНИЯ. Восточно-европейский научный журнал, (11-6 (75)), 28-32.
15. Rasulov, N. M. (2021). ELECTION PHENOMENON I THE PROBLEM OF IMPROVING THE ELECTRIC CULTURE OF THE POPULATION. ВОСТОЧНО ЕВРОПЕЙСКИЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ, 75(part 6), 28.
16. Ramazanovich, M. N., & Kabilovich, B. O. (2021). Constitutional and Legal Framework for Providing International Peace. Middle European Scientific Bulletin, 18, 218-220.
17. Хакимова, М. (2021). Ўзбекистонда миллатлараро тотувликни таъминлаш соҳасидаги устувор йўналишлар. Общество и инновации, 2(10/S), 261-267.
18. Ramazanovich, N. M., & Abdurasulovich, E. B. (2022). CONSTITUTIONAL STATUS OF POLITICAL PARTIES. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 3(11), 79-88.
19. Ramazanovich, N. M., & Abdurasulovich, E. B. (2022). PROCEDURE FOR REGISTRATION OF PUBLIC ASSOCIATIONS. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(11), 740-746.
20. Ramazanovich, N. M., & Mamanorov, K. (2022). PECULIARITIES OF CONSTITUTIONAL-LEGAL RELATIONS. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 3(11), 89-94.

21. Ramazanovich, N. M., & Alisherovich, A. A. (2022). CONSTITUTIONAL STATUS OF THE FAMILY IN UZBEKISTAN. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(11), 732-739.
22. Ramazanovich, N. M., & Mamanorov, K. (2022). CONSTITUTIONAL-LEGAL RELATIONS, THEIR SUBJECTS, OBJECTS AND TYPES. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(11), 747-756.
23. Normamat Mallaev Ramazanovich. (2022). CONSTITUTIONAL-LEGAL STATUS OF MASS MEDIA. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 3(11), 70–78.
24. Normamat Mallaev Ramazanovich, & Khaitmurod Mamanorov. (2022). PECULIARITIES OF CONSTITUTIONAL-LEGAL RELATIONS. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 3(11), 89–94.
25. Ramazanovich, Mallyayev N. "Comparative Analysis of National and Foreign Experiences on the Example of the Constitutional and Legal Basis of Ecological." International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, no. 2, 2020, pp. 1-5.
26. Normamat Mallaev Ramazanovich, IMPORTANCE AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF CIVIL RIGHTS , Web of Scientist: International Scientific Research Journal: Vol. 3 No. 10 (2022): wos
27. Кушоков, С. (2021). Сополли ва Жарқўтон маданиятида дафн маросимлари. Общество и инновации, 2(11/S), 150-154.
28. Kushokov, S. Y. (2021). The Role of Zoroastrianism in the Ancient State of Bactria. World Bulletin of Social Sciences, 4(11), 69-72.
29. Yusupovich, K. S. (2020). The Emergence Of Religious Views Is Exemplified By The Southern Regions. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(10), 143-145.
30. Yusupovich, K. S. (2021). Қадимий Дафн Маросимларидаги Анъана Жараёнлари Ўзбекистон Жануби Мисолида. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI, 1(6), 72-77.
31. Сафарали, К. Ю. (2020). Чорвадор Қабилалар Дафн Маросимлари Ва Уларнинг Хусусиятлари. Взгляд В Прошлое, 3(4).
32. Сафарали, К. Ю., & Хуррамов, М. (2022). ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ МАЛАЙЗИЯ ҲАМДА ИНДОНЕЗИЯ ДАВЛАТЛАРИ БИЛАН ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ ВА МАДАНИЙ СОҲАЛАРДАГИ ҲАМКОРЛИГИ. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI, 176-186.
33. Kushokov, S. Y., & Ahmedov, S. (2021). THE STRUCTURE OF TURKISH TRIBES IN CENTRAL ASIA AND ITS HISTORICAL IMPORTANCE. European Scholar Journal, 2 (10), 25-27. Of Two Languages, Settlement And Livestock Tribes. The American Journal of Interdisciplinary.

34. Kushokov, S. Y., & Ahmedov, S. (2021). THE STRUCTURE OF TURKISH TRIBES IN CENTRAL ASIA AND ITS HISTORICAL IMPORTANCE. European Scholar Journal, 2 (10), 25-27. Of Two Languages, Settlement And Livestock Tribes. The American Journal of Interdisciplinary

35. Маманович, Р. К. (2021). Components of political culture in political processes. Academicia: an international multidisciplinary research journal, 11(2), 953-959.